

Evvvela, böyle güzide bir topluluk karşısında konuşmanın zorluğunu ifade edeyim. Yoksa daha bir ay öncesine kadar bu salon tıka basa doluydu, ders yapıyorduk ama bu kadar sıkılmıyordum. Anlayışınıza sığıyorum artık.

Arkadaşlar konumuz; yabancılara Türkçe öğretiminde deyimlerin öğretilmesi.

Bu ne demek? Ben sizlere deyimleri öğretmek şöyle önemli böyle önemli diyeceğim ve siz de; “Ya hocam, biz bilmiyor muyuz önemli olduğunu, bunun için mi vaktimizi alıyorsunuz? diyeceksiniz. Fakat arkadaşlar, iş bildiğiniz gibi değil. Deyimleri zaten öğretiyoruz, ara sıra sıralıyoruz ağızımıza geldiği gibi. İşte arkadaşlar yerli yersiz ağızımızdan çıkıyor, öğreniyorlar mı, test ediyor muyuz, belli değil.

Anahtar Sorular :

İsterseniz ben tersten yaklaşayım meseleye; elimde anahtar sorular var.

Temel seviyede deyim öğretilbilir mi?

Deyimleri kitaplarda, konuların arasına sıkışmış bir kaç deyim vererek mi öğretiyoruz?

Türkçeyi yeni öğrenenlere deyim öğretmenin ne anlamı var? Zaten deyimler kelimelerin birinci anlamında kullanılmıyor ki? diyenleriniz olabilir.

Deyimi öğretmeyi gerekli kılan şeyler nelerdir? Niye öğretmeliyiz? Öğretmediğimiz zaman eksiklikleri nasıl görülür?

Peki NASIL öğretmeliyiz?

Hangi seviyede hangi deyimleri öğretmeliyiz?

Öğrettikten sonra kullanmalarını nasıl sağlayabiliriz?

Argo diye tabir edilen ifadeler öğretilmeli midir, ne kadar öğretilmelidir?

(Hapı yutmak, ayvayı yemek, kazık yemek, çek arabanı, ikile gibi.)

KÜLTÜR - DİL İLİŞKİSİ : Dil öğretimi kültürle birlikte olur. Kültürü kabul etmeden dil öğrenilemez veya kültürünü kabullendikçe, benimsedikçe öğrenme hızlanacaktır. İngilizce öğrenecek kimsenin müziğini, disko kültürünü, Mc Donald's kültürünü tanıyarak bilerek, ilgilenerek, severek yaklaşması öğrenmeyi hızlandıracaktır. Türkçeyi öğrenecek kimsenin de Adanalılar gibi çiğ köfte yağurması, Karadenizliler gibi horon tepmesi, Mevleviler gibi dönmesi, coşması, Tarkan gibi kıvrması (:) , elinde otuz üçlük tespihi ile bir kaç Kasımpaşalı laflar etmesi kültürümüze karşı açık olmasını, istekli olarak öğrenmeye çalışmasını netice verecektir.

Bu çalışma ile halk edebiyatı ürünlerinden yararlanarak, dersin içeriği zenginleştirilmiş olacaktır. Türk halkı ile ilgili zengin kültürümüzün farkına varacaklardır. Halk Edebiyatımızı çağdaş edebiyat çizgisinde kullanarak işlerliğini artırmış olacağız.

Milletimiz asırlarının birikimini her dönemde canlı kalmasına vesile olan kültür birikimini, ayakta kalmasına, hep zengin olmasına bağlıdır. Atasözleri, deyimler, halk hikayeleri, destanlar, varlığının sebebi olmuştur. Bu arada dünyanın çok geniş bir coğrafyasında göçebe olarak yaşaması, en verimli toprakların bulunduğu bölgeleri kontrol altında tutmaları, hep imrenilecek özellik olarak taşımıştır.

Grurunu her daim hissedeceğimiz bu üstün vasıflar, talihimizin acı noktası olarak dünyada güç ve kuvvetini hissedemez duruma düşmüştür. Son yıllarda üzerindeki küllerin üflenmesiyle tekrar kendi benliğini bulmasıyla eski azametli günlerine dönecektir.

Bizim dilimizi öğrenirken insanlar 70 milyonun yaşadığı bir ülkenin dilini öğreniyor olmuyorlar esasen. Dünyanın en büyük medeniyetini, en zengin kültürünü tanımış oluyorlar. Düşünce dünyamızın atmosferinde büyülenerek kendilerinden geçirecek, Anadolu medeniyetine meftun edecek kapılar açılması gerekmektedir.

Bu yüzden temel seviyeden başlayarak seviye seviye halk hikayelerimiz, atasözlerimiz, deyimleriniz seviyelerine uygun olarak takdim edilmelidir.

Bizim Nasreddin Hocamız, Karagöz-Hacivatımız,

KONUŞMA BECERİSİ

Dil öğrenmede konuşma en önemli basamaktır. Konuşmayan, sadece yazmasını, anlamasını öğrenenler; vücudunun bütün azalarını kullanamayan sakat insanlar gibidirler. Her bir örneğin aynı zamanda bir konuşma isteği uyandıracığı aşikârdır.

Konuşma derslerinde; "Hafta sonu ne yaptınız?" gibi sorularda bir kaç cümle de olsa konuşması istenir öğrenciden. Kütüphaneye gittim, maç seyrettim, pikniğe gittik, dinlendim, uyudum gibi sayısı fazla artırılmayan klasik cevaplar verilecektir.

"Nelerden hoşlanırsınız?" sorusu ile de insanlar yapmacık, yeterki soru havada kalmayın, cevap vermiş olmak için bir kaç cümle söyler hoşlandıklarından.

Ama deyimlerin öğretilmesi, atasözlerin tartışılması aynı zamanda konuşma için çok güzel bir zeminin hazır olması anlamına gelir.

Bu çalışmamızda Türkçe öğretmenlerimize her bir örneğin ilk önce Türkiye Türkçesine göre bir açıklaması verilecek daha sonra da bunların yabancıların seviyesine nasıl indirgenebileceği üzerinde durulacaktır. Her yiğidin ayran yemesi farklı olur fehvasınca elbette herkes farklı yöntemler kullanabilir ama elinin altında 5-10 değişik öğretim tekniğinin hazır olması ciddi bir kolaylık sağlayacaktır

(Resimler çizdirilirken karagöz, hacivat, Nasrettin hoca figüran olarak kullanılabilir, onlar konuşurulabilir. Mevlana, Yunus Emre'den tok sözler sadır olduğu vurgulanabilir.

(Başkalarının rüzgara karşı savaşan kahramanları yerine biz gerçek kahramanlarımızın saymakla bitiremeyiz.)

İlk önce şu mantığı kafamıza yerleştirmemiz gerekiyor: İletişim maksatlı bir dil öğretiyoruz biz. Dil birden çok maksatla öğretilir. Çeviri yapmak için, derinlemesine bir araştırmanın içine girmek için vs. Biz genel itibariyle iletişim maksatlı dil öğretiyoruz. Öyleyse derdini iyi anlatabilen, duyduğunu iyi kavrayabilen bir ürün vermeliyiz.

Şurası hiç unutulmamalıdır ki, deyim ve atasözleri ile süslenmiş konuşmalar, yazılar her zaman muhataplarına zevk verir. Yabancı birinin konuşması arasında, yeri geldiğinde konu ile ilgili bir deyim söylemesi karşısındakinde Türkçeye ne kadar vakıf olduğu konusunda bilgi verir. İlla yapılması gereken bir konuda; “Ya bu deveyi güdeceğiz, ya da bu diyardan gideceğiz.” derse başka bir şey söylemesine gerek kalmadan meramını ifade etmiş olur. Dolayısıyla yurt içinde ve bütün dünyada Türkçe öğretmenlerimize deyim ve atasözlerini öğretme konusunda dikkat çekmiş olacağız.

GENİŞLEME:

(Deyimleri bilmezse şöyle olur, AU soru soran çocuk.)

Deyimleri bilmeyen ama derdini anlatmaya çalışan birisinden örnek vermek istiyorum;

Bugün karnım çok aç. Yemekhaneye gidip hemen yemek yemek istiyorum.

(Açlıktan karnım zil çalıyor dese taşı gediğine koymuş olacak.)

Heey, ne bakıyorsun yemeklere öyle?

(Yemekleri görünce ağzının suyu aktı.) dese ne kadar cana yakın geliyor değil mi?

- a.** Deyimler öğretilirken kendi deyimimizin söylenip geçilmesi doğru değildir. Zihinlerde kalıcı olmasını sağlamak için deyimler afişler halinde duvara asılmalıdır. Duvarda deyimler panosu oluşturulmalı. Panodaki deyimlerin kalıp hali, cümle içinde kullanılışı ve yerel dildeki benzer bir deyim yer alması faydalı olur. Örnekler:
- b.** Deyimin anlamı kavratıldıktan sonra benzer cümleler kullanılmalı. Farklı olaylardan sonra aynı deyim yine kullanılmalı.
- c.** Kendi yerel dillerinde bu deyimle yakın bir deyimlerin olup olmadığı sorulmalı. Yakın olanlar da tahtaya yazdırılmalı ki, bizim deyimimiz zihinlerde sağlam otursun.
- d.** Deyimlerle ilgili afişler renkli fotokopi çekilip, pvc kaplamalı olarak öğrencilere gösterilmeli.
- e.** Evlerinde anne babalarının kullandığı deyimler neler olduğu sorulmalı. Geçenlerde STV Haber kanalında deyimler ve atasözleri konu olarak işlendi. Programın sunucusu sokağa çıkıp vatandaşa sordu, ama tatmin edici cevaplar alamadı. Herkesin söylediği; “Sakla samanı gelir zamanı.”, “Damlaya damlaya göl olur.” cinsinden bir kaçtane atasözünden başka bilmiyorlardı. İnsanların kültürlerinde bozulmalar, zayıflamalar oldukça bu değerleri de kaybetmeye başlıyorlar.
- f.** Siz de duymuşsunuzdur, yabancı bir ülkede önce küfürler öğrenilir diye. Biz küfür öğretmeyeceğiz ama sokak argosunu da öğretmeliyiz. Burada bazı öğrenciler dengeyi koruyamayabilirler, o yüzden seçici olmalıyız. Büyülerin yanında da ağızdan kaçırabilirler. Çok fazla sıkıntı çıkarmayacak ifadeler öğretilmelidir. “Kafam bozuk hocam”, “İşler ters gidiyor hocam” diyebilsin.

Ankara Üniversitesi TÖMER’in programında da bu konuyu Yusuf Alan isimindeki hocamız ele aldı. Bundan iki yıl önce de ben e-posta gruplarında tartışılmak üzere bir mektup gönderdim. “Argo diyebileceğimiz deyimler veya sözler öğrencilere öğretilmeli mi?” diye. Şahsıma bir çok mektup geldi. Destekleyenler olduğu gibi, karşı çıkanlar da vardı.

Hapı yutmak, ayvayı yemek, kazık yemek, çek arabanı, ikile gibi.

- g.** Deyimler öğretilirken mutlaka bir olay anlatılmalı. Tam yeri geldiğinde de deyim söylenmelidir. Yoksa; şu deyim, şu anlama gelir demek doğru değildir.
- h.** Deyimlerin öğretilmesi, işlenişi sırasında da skeci yaptırılabilir. Dersten önce iki öğrenci ayarlanır kısaca anlatılır, derste de zamanı gelince skeci oynamaları için tahtaya çağrılır. Hem derse bir canlılık kazandırılır, hem de deyim unutulmaz hatıralarla işlenmiş olur.
- i.** Deyimler yarışması yapabilirsiniz. Yarışmada da; “Şu deyim aşağıdakilerden hangi anlama gelir?” gibi komik sorular sormayın arkadaşlar. Bir hikaye verin ve bu hikayeye uygun deyim yazın veya aşağıdakilerden hangi deyim uygun düşer, demelisiniz.

Ali : : Yemek yedin mi? Ahmet yemekhaneye gidelim mi?
Ahmet : Gidelim gidelim. Kurt gibi açım. (Kurt gibi aç olmak.)

- a. 'Shrek' filmi çocukların **dilinden düşmüyor.**
- b. Gece yarısı meydana gelen bu korkunç olaydan dolayı **çocuğun dili tutuldu**
- c. Ronaldo sempatik hareketleriyle seyircilerin **gözüne girdi**
- d. Topkapı sarayını gezen turistlerin **ağız açık kaldı**
- e. **Ağız var dili yok**
- f. **Battu balık yan gider**

1. Hangi seviyede hangi deyimleri öğretmeliyiz?

Deyim öğretmeye temel seviyenin ikinci kısmında başlayabiliriz. Bu da dört temel zamanı kavradıktan sonra demektir. Ama cesaretli arkadaşlar daha ilk zamanları öğretirken başlayabilirler. Bunu da şunun için diyorum; Özümüze gelen her öğrencinin daha ilk haftalarında öncelikli öğrettiklerimiz vardır. Anlaşmayı sağlamak için "Evet/hayır, doğru/yanlış, biliyorum, anladım, gel/git/otur" gibi temel kavramları ilk önce öğrettiğimiz gibi öğretmen arkadaşımız da hitap ettiği kitlenin dilinde bilmesi gerekenler vardır. Mesela deyim ne demektir? Bunu bilmesi lazım. Daha ilk haftada "deyim" kavramının anlamını öğretmek için yarım saat kıvrınmanıza gerek yoktur. Deyimin karşılığını yerel dilde ne olduğunu söylersiniz sonra da günün meşhur deyimini afişle, resimle, canlandırmayla öğretebilirsiniz.

RAHATLAMA :

Bazı bölgelerde gördüm, rastladım diyelim; öğretmen öğrencisine sınavda "Bisiklet nedir?" şeklinde bir soru yöneltiyor. Cevap şıklarında da iki tekerlekli, dumanı vardır, rayların üzerinde gider ... gibi cevap şıkları var. Arkadaşlar bu devirde bisikletin ne olduğunu bilmeyen var mıdır? Hani Kızılderelilerin arasında olsa da medeniyetten uzak bir dağda olsa da bisikleti bir kaç defa görme şansı olan bir kavme sorsa neyse. Bu öğretmen arkadaşın Türkçesinin zayıf olduğunu düşünebilir misiniz? Ama nasıl pişireceğini bilmiyor arkadaş.

- a. Ünite başlıklarına göre sıralanışı,

TEMEL SEVİYE

1. Sayılı günler çabuk geçer.
2. İşini bilmek
3. Kafam şişti
4. Kalbini kırmak – arkadaşımın kalbini kırdım. Geçmiş zaman – kalbim kırıldı.
5. **Kara kara düşünmek**
6. **Kemer sıkmak**
7. Köşeyi dönmek.
8. Maymun iştahlı
9. **Parmak kadar çocuk.**
10. Sinek avlamak
11. Sözünde durmak.
12. Tadını çıkarmak
13. Yüz vermek
14. Canı sıkılmak

- ii. AİLE ÜNİTESİ : Çocuk evin meyvesidir. (atasözü)
- iii. YİYECEKLER ÜNİTESİ :
 - 1. Karnı zil çalmak. (deyim)
 - 2. Ağzının suyu akmak
 - 3. Canı çekmek,
 - 4.
- iv. ALIŞ VERİŞ ÜNİTESİ :
 - 1. Kazık yemek, kazıklanmak

b. Dil bilgisi konularına göre sıralanışı,

- i. GENİŞ ZAMAN : El eker, dil biçer. (Bilmecce)
- ii.

c. Konu içeriği olarak sıralanışı,

- i. "Ağzından bal damlamak." (deyim) Doğru sözlü, tatlı dilli olmak, güzel konuşmak, kendini dinlettirmek.
- ii. "Ayağını kaydırmak." Bir yolunu bularak birini bulunduğu işten, mevkiden uzaklaştırmak." Adamcağızın hiç suçu yokken ayağını kaydırıldılar, şimdi aç susuz dolaşiyor."
- iii. Pireyi deve yapmak: Küçük, basit bir olayı büyütüp mesele yapmak, aşırı abartmak.
- iv. Güvendiği dağlara kar yağmak : Güveni sarsılmak
- v. Leb demeden leblebiyi anlamak : Anlayışlı, zeki olma
- vi. Sağır sultan duymak
- vii. Tabanları yağlamak
- viii. Yalancının evi yanmış kimse inanmamış.
- ix. Yarım elma, gönül alma.
- x. Zenginın parası, fakirin çenesini yorar.
- xi. Ateş olmayan yerden duman çıkmaz.

Peki, öğrencilerimiz deyimleri bilebilir de onlara, bildikleri deyimleri kullanmalarını nasıl sağlayabiliriz?

Bunun için de; ben çok iyi hatırlıyorum, orta okulda Türkçe hocamız vardı. Türkçe sınavının 30 puanı kompozisyondan gelirdi. Kompozisyonu değerlendirirken de konuya uygun deyim, atasözü veya özdeyiş yazarsanız 30 puanı tam olarak verirdi. Eğer çok uzun yazsanız da, güzel konulara değinseniz de içinde bir tane bile bile geçmediyse tam puanı kesinlikle vermezdi. Bunu bildiğimiz için de biz tahmin ettiğimiz bütün konulardan birer ikişer deyim ve atasözü ezberlemeye çalışırdık. Mesela; kompozisyonlar hangi konulardan olur? Orman, ağaç sevgisi, çevre, vatan sevgisi, ahlaki değerler, kitap okuma gibi belli başlı konuları listelerdik ve herbirisine ait deyim ve atasözlerini ezberlerdik. Bunun o kadar çok faydası olurdu ki ister istemez kalıcı bilgilere sahip oluyorsunuz.

Baba, çocuğa :
“Tepemin tasını attırma!”
demekle, gerçekte ne söylemek
istemiştir?

- a. Sorularınla beni usandırma!
- b. Beni öfkeliendirme!
- c. Saçma sorularınla beni yorma!
- d. Yaramazlıklarınla beni yorma!

“Kafa ütölemek” sözüyle
(deyişle) benzer anlama
taşıyan deyim, aşağıdakilerden
hangisidir?

- a. Kafa patlatmak
- b. Kafa tutmak
- c. Kafa şişirmek
- d. Kafayı takmak

DİLİN YAPISI

- Anne, babam bana: “Tepemin tasını attırma!” dedi. İnsanların tepesinin tası mı var?
- Öf, lütfen git başımdan! Sular kesik zaten.
- Suları bıçakla mı kesiyorlar?
- Hayır... Lafın gelişi, öyle denir...
- Laf bir yerlerden mi geliyor?
- Kafa ütöledin ama...
- İnsanların kafaları, tıpkı pantolonlar ve gömlekler gibi ütülenebilir mi?
- Aaa! Komşular yetişin! Bu çocuk beni Bakırköy'e gönderecek!
- Bakırköy, gerçekten bakırdan mı?
- Pekli, peki... Bak şimdi sana anlatmaya çalışayım: kullandığımız kelimelerin... Yani. Şey... Yani, her kelimenin anlamını araştırmamız gerekmez... Yani dilin yapısı öyle...
- Anne dilini çıkarır mısın?
- Nedenmiş o ?

Soruları soran çocuğun henüz kavrayamadığı dille ilgili gerçek nedir?

- a. Her sözün anlamını araştırmak gerekmez.
- b. Dille ilgili saçma sorularla büyükleri kızdırmamak gerekir.
- c. Sözcükler, söz içinde çoğu kez gerçek anlamlarından uzaklaşır.
- d. Rastgele günlük konuşmalarda, sözcükler hep yanlış kullanılır.

Parçadaki “anne” ile ilgili olarak aşağıda söylenenlerden hangisi doğru değildir?

- a. Çocuğa karşı yeterince sabırlı değil.
- b. Çocuğun sorularına doyurucu karşılık vermekte yetersiz.
- c. Kimi terslikler ve elindeki işler yüzünden bezgin.
- d. Evine ve çocuğuna karşı tamamen ilgisiz.